

РЕАЛІЗАЦІЯ ВАРІАТИВНОГО КОМПОНЕНТА У ЗМІСТІ НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ

Кизенко В. І.,

*кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник відділу дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

В умовах відновлення всіх сфер життєдіяльності суспільства найважливішим завданням сучасної освіти є формування особистості, здатної до реалізації своїх можливостей, соціально стійкої, яка прагне виробляти й змінювати власну позицію у мінливих життєвих обставинах, брати активну участь у демократичних перетвореннях, адже «освіта і знання відкривають нині небачені можливості для подальшого розвитку суспільства і людини» [3, с. 19].

Зосереджуючись на варіативному компоненті змісту освіти старшої школи як важливому самодостатньому складникові освітньої системи, зазначимо, що варіативна складова змісту освіти старшої школи на сучасному етапі його модернізації відіграє винятково важливу роль. Особливо актуалізуються проблеми реалізації варіативної складової за умов диференціації навчання, його індивідуалізації, що обумовлено новими освітніми парадигмами [2]. До головних чинників формування змісту освіти зараховуємо суспільно-політичне життя країни, соціально-економічні відносини, рівень розвитку науки, технологій виробництва. Галузь освіти як науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей ще недостатньо забезпечує фундаментальність знань і практичну їх орієнтованість [1]. Для досягнення цієї мети актуалізуємо необхідність подолання традиційної суперечності освіти – між вимогами держави і суспільства до загальноосвітньої підготовки молодого покоління з одного боку, та потребами й інтересами особистості учня з іншого. Тож цілком закономірно, що перегляд усталених підходів до формування змісту освіти зумовлений її соціальними пріоритетами і цінностями. Йдеться, передусім, про виховання і розвиток учня як мети освітнього процесу.

Нині профільне навчання важко уявити без використання курсів за вибором (факультативних і спеціальних). Курси за вибором виконують три основні функції: 1) поглиблення змісту одного із навчальних предметів інваріантного складника, що дозволяє підтримувати вивчення суміжних навчальних предметів на профільному рівні; 2) як додатковий комплект профільного навчального предмета, що доповнює профільний додатковою інформацією; 3) задовольняє пізнавальні інтереси і потреби учнів в різних галузях людської діяльності, що сприяє ефективній профорієнтації.

Для задоволення потреб і інтересів учнів замало розроблення програм і курсів. Постає гостра необхідність у створенні відповідних навчальних посібників, зміст яких має доповнювати і розширювати знання учнів щодо засвоєння соціального досвіду.

До навчальних посібників, у яких має реалізовуватися варіативний компонент змісту освіти, висуваються такі вимоги: посібник має сприяти обґрунтованому вибору профілю навчання у старшій школі; мати новизну, тобто мають бути включені знання, що не містяться в підручниках інваріантного компонента; знання, що викликають пізнавальний інтерес учнів і несуть ціннісно-сміслову навантаженість щодо визначеного профілю; представлена повнота знань (усі необхідні знання для досягнення запланованих цілей навчання); науковість знань (включені прогресивні наукові знання і найбільш цінний досвід практичної діяльності людини); навчальний матеріал посібника має бути узагальненим, що сприятиме його застосуванню для різних груп учнів; має бути практично спрямованість посібника, що дозволить сформулювати практичну діяльність учнів у обраній галузі знань; поданий матеріал у посібнику має бути систематичним і взаємообумовленим (структурований так, що вивчення всіх наступних тем забезпечується попередніми, а між конкретними і загальними знаннями існує зв'язок). Водночас навчальні посібники мають бути розроблені з урахуванням сучасних дидактичних технологій. Звичайно, широкі можливості для реалізації варіативного компонента змісту освіти мають електронні посібники. За допомогою таких посібників можливе створення банку курсів за вибором, що сприятиме втіленню особистісно орієнтованого підходу. Назвемо деякі затребувані (за опитуваннями старшокласників)

посібники за різними профілями навчання: «Азбука підприємництва», «Дизайн одягу», «Основи журналістики», «Вступ до сходознавства».

Утім, не можемо не зазначити недостатню реалізацію варіативного компонента через зміст навчальних посібників, що призводить до звуження тематики курсів за вибором та не сприяє повновартісному задоволенню освітніх інтересів і потреб учнів.

Література.

1. Васьківська Г. О. Особливості формування системи знань про людину в змісті підручника нового покоління. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць. Київ : Ін-т педагогіки – Харків : ФОП Стеценко І. І., 2010. Вип. 1(10). С. 41–48.

2. Кизенко В. І. *Варіативний компонент змісту освіти в основній і старшій школі: теорія і практика* : [монограф.]. Київ, 2018. 405 с.

3. Кремень В. Г. *Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору*. Київ : Педагогічна думка, 2009. 520 с.